

ρους διαλύσεώς των. Συνεπῶς τὸ ὄλον σῶμα τοῦ πρωτοζώου αἰσθάνεται. Ὑπάρχει αἰσθησις καὶ κίνησις ἕως ὅτου ὑπάρχει καὶ ζωή.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο μάλιστα νὰ αἰσθάνωνται καὶ νὰ κινούνται τεμάχια τοῦ παρασίτου παρατηρήθη καὶ ὅτε κατετεμαχίζετο τοῦτο διὰ φαρμάκων ἀποτελούντων ἰσχυρὰ ναρκωτικά τοῦ νευρικοῦ συστήματος.

Ἐκ τῆς μελέτης τῆς χρωματοφιλίας δὲν προέκυψαν στοιχεῖα ἀναιροῦντα τὰ προηγούμενα πορίσματα.

Εἶναι θαυμαστή ὄντως ἡ Δημιουργία, διότι, ἐὰν προεβλέποντο ἀνατομικαὶ διαφοροποιήσεις, μόλις θὰ ἐπῆρχετο καὶ ἡ ἐλάχιστη ἀλλαγὴ εἰς τὴν ἀνατομικὴν ὑφήν, ἡ ἐκδήλωσις τῆς ζωῆς θὰ ἔπαυεν. Ἀντὶ τούτου ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἡ ζωὴ ἔλαβε πᾶν ὅ,τι ἐχρειάζετο, ὥστε χωρὶς τὴν ἀνάγκην πλέον τῆς δημιουργίας νὰ ζῆ τείνουσα πρὸς τὰ ἄνω συνεχῶς. Αἱ ἀνατομικαὶ διαφοροποιήσεις εἶναι ἔργα τῆς καὶ δὲν εἶναι αὐταὶ τὸ θαυμαστόν. Τὸ θαῦμα ἐγκτεται εἰς τὴν δημιουργίαν ζωῆς καὶ δὴ εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ἀρχετύπων αὐτῆς ἰδιοτήτων, ὡς βλέπομεν ταύτας ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς τόσον τελείας.

ΠΑΛΑΙΟΝΤΟΛΟΓΙΑ.— Ἡ ἐξάπλωσις τῆς πικερμικῆς βαθμίδος εἰς τὴν νῆσον Εὐβοίαν*, ὑπὸ Μ. Κ. Μητσοπούλου¹.

Ὁ κόσμος τῶν πικερμικῶν θηλαστικῶν δὲν εἶναι γνωστός μόνον ἐκ τοῦ κλασσικοῦ κοιτάσματος τοῦ Πικερμίου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων περιοχῶν τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν ὡς π. χ. τῆς πεδιάδος τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Ἰμβρου, τῆς Σάμου, τῆς Ρόδου κλπ. Εἰς τὴν παροῦσαν ἀνακοίνωσιν θὰ γνωρίσωμεν εἰδικώτερον τὴν ἐξάπλωσιν τῆς πικερμικῆς βαθμίδος εἰς τὴν νῆσον Εὐβοίαν.

Εἰς τὴν Εὐβοίαν εἶναι μετὰ βεβαιότητος γνωστὰ τέσσαρα κοιτάσματα πικερμικῶν θηλαστικῶν, τὰ ἐξῆς: 1. Ἀχλάδι, 2. Ἀχμέτ ἀγᾶ (Δράζι), 3. Ἐρια (Τριάδα) καὶ 4. Ἀλμυροπόταμον.

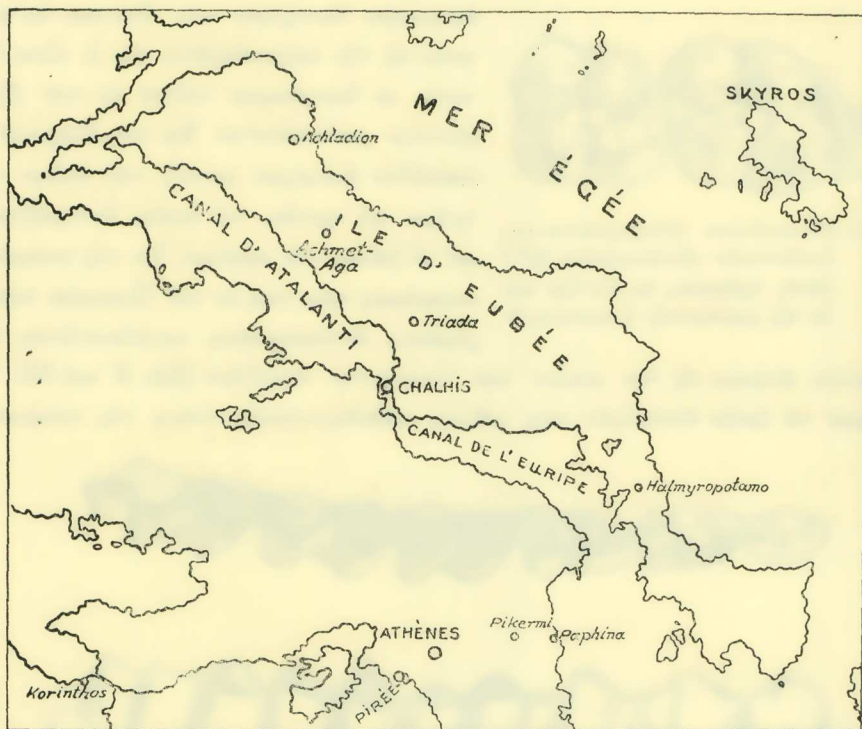
Εἰς ταῦτα μετ' ἐπιφυλάξεως δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν ὡς πέμπτον τὸ κοιτάσμα τοῦ χωρίου Ροβιᾶς εἰς τὴν βόρειον Εὐβοίαν.

1. Ἀχλάδι. — Ἡ βορειότερα ἐμφάνισις πικερμικῆς πανίδος ἐπὶ τῆς νήσου Εὐβοίας εὕρεσκαται 4 χλμ. βορείως τῆς Ἀγίας Ἄννης παρὰ τὸ χωρίον Ἀχλάδι. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἀγίας Ἄννης πρὸς τὸ χωρίον Ἀχλάδι καὶ εἰς τὴν θέσιν Ἅγιος Ἰωάννης, συνεπεῖα τῆς διὰ τῶν ὑδάτων λαβούσης χώραν διαβρώσεως, ἤλθον εἰς φῶς διάφορα λείψανα ὀστέων θηλαστικῶν ζώων. Ὁ ἐκ τῆς περιοχῆς ἐκείνης καταγόμενος δικηγόρος κ. Ἐλευ-

* M. K. MITZOPOULOS, Die Verbreitung der Pkermistufe auf der Insel Euboea.

¹. Ἀνεκοινώθη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 8 Μαΐου 1952.

θερίου επέδειξεν ιδιαίτερον ενδιαφέρον διὰ τὴν διάσωσιν αὐτῶν καὶ εἰς πρώτην εὐκαιρίαν ἐκόμισε πρὸς ἐξέτασιν εἰς τὸ Γεωλογικὸν Ἐργαστήριον μερικὰ λείψανα τούτων καὶ κυρίως ὀδόντας. Ἡ μελέτη αὐτῶν ἀπέδειξεν ὅτι ἀνήκουν εἰς τοὺς κλασικωτέρους ἀντιπροσώπους τῆς πικερμικῆς βαθμίδος, τὰ ἱπάρια. Κατόπιν τούτου ἐθεώρησα ὑποχρέωσίν μου νὰ μεταβῶ εἰς Ἀχλάδι πρὸς διενέργειαν τῶν πρώτων παλαιοντολογικῶν ἀνασκαφῶν.

Ἐμφανίσεις πικερμικῶν θηλαστικῶν εἰς τὴν νῆσον Εὐβοίαν

Ἡ κατάσταση διατηρήσεως τῶν λειψάνων εἶναι ὁμοία πρὸς ἐκείνην τὴν ὁποίαν γνωρίζομεν ἐκ τοῦ Πικερμίου. Τὸ μόνον ἴσως τὸ ὁποῖον δεόν νὰ προσθέσωμεν εἶναι, ὅτι τὸ παλαιοντολογικὸν ὕλικόν τῆς περιοχῆς Ἀχλαδίου ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ τοῦ Πικερμίου ἔχει εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν θραυσθῆ καὶ καταστραφῆ, ἀλλὰ καὶ δὲν παρουσιάζει ὅσῃ συμπεπιεσμένα, ὅπως, ὡς εἶναι γνωστόν, εἶναι τοῦτο σύνηθες φαινόμενον εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Πικερμίου. Τὰ ὅσῃ ἔχουν ἀποτεθῆ ἐντὸς ἐρυθροῦ πηλοῦ, τελείως ἀναλόγου πρὸς ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον γνωρίζομεν ἐκ τοῦ Πικερμίου. Παρὰ ταῦτα προσεκτικὴ ἐξέτασις καὶ σύγκρισις τῶν δύο αὐτῶν ἰζημάτων δεικνύει ὅτι τὰ πικερμικὰ ἰζήματα τῆς βορείου Εὐβοίας ἐμφανίζουν ἀσθενεστέραν ἐρυθροκαστανόχρουν ἀπόχρωσιν καὶ περιέχουν προσμίξεις ἀμμώδους ὕλικου.

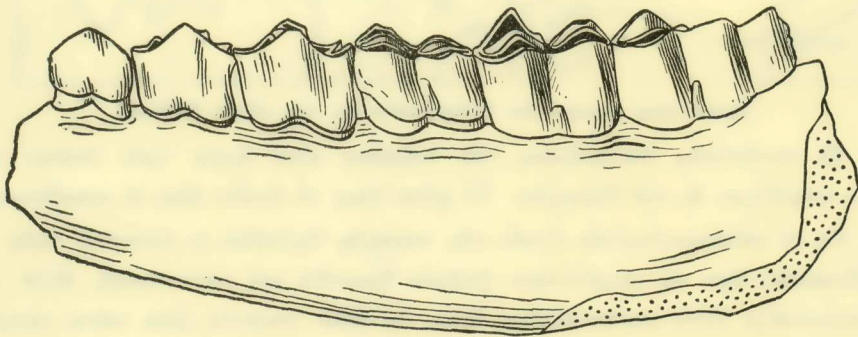
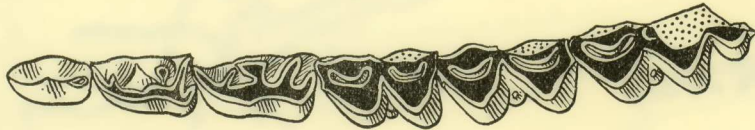
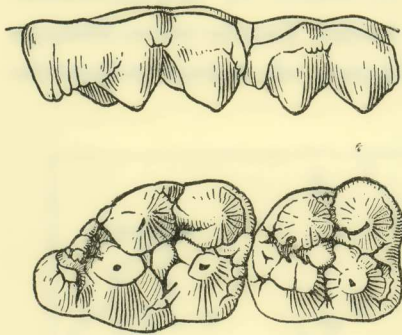

Ἡ παλαιοπανίς ἀποτελεῖται κυρίως ἐκ διαφόρων ὀπληφόρων, ὅπως τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν πανίδα τοῦ Πικερμίου. Ἀξία ἰδιαιτέρας σημασίας εἶναι ἡ παρουσία τοῦ *Postpotamochoerus hyotherioides*

(SCHLOSSER), τὸν ὁποῖον ἐκ τῆς Αἰγηίδος μετ' ἀσφαλείας μέχρι τοῦδε γνωρίζομεν μόνον ἐκ τῆς Σάμου (βλ. Thenius 13). Χάρις εἰς τὴν θαυμασίαν διατήρησιν τῶν ὀδόντων, ὡς φαίνεται εἰς τὴν παρατιθεμένην εἰκ. I, εἶναι δυνατόν νὰ διακρίνωμεν τοῦτον ἐκ τοῦ *Hyotherium palaeochoerus*. Ἐκ τοῦ *Tragocerus amalthea* ἀνεύρομεν μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τμῆμα τοῦ κρανίου, τοῦ ὁποῖου διετηρήθησαν καὶ αἱ βάσεις τῶν κεράτων. Ἐκ τῆς γενομένης συγκρίσεως πρὸς τοὺς ἐκ τοῦ Πικερμίου προερχομένους ἀντιπροσώπους καταδεικνύεται, ὅτι

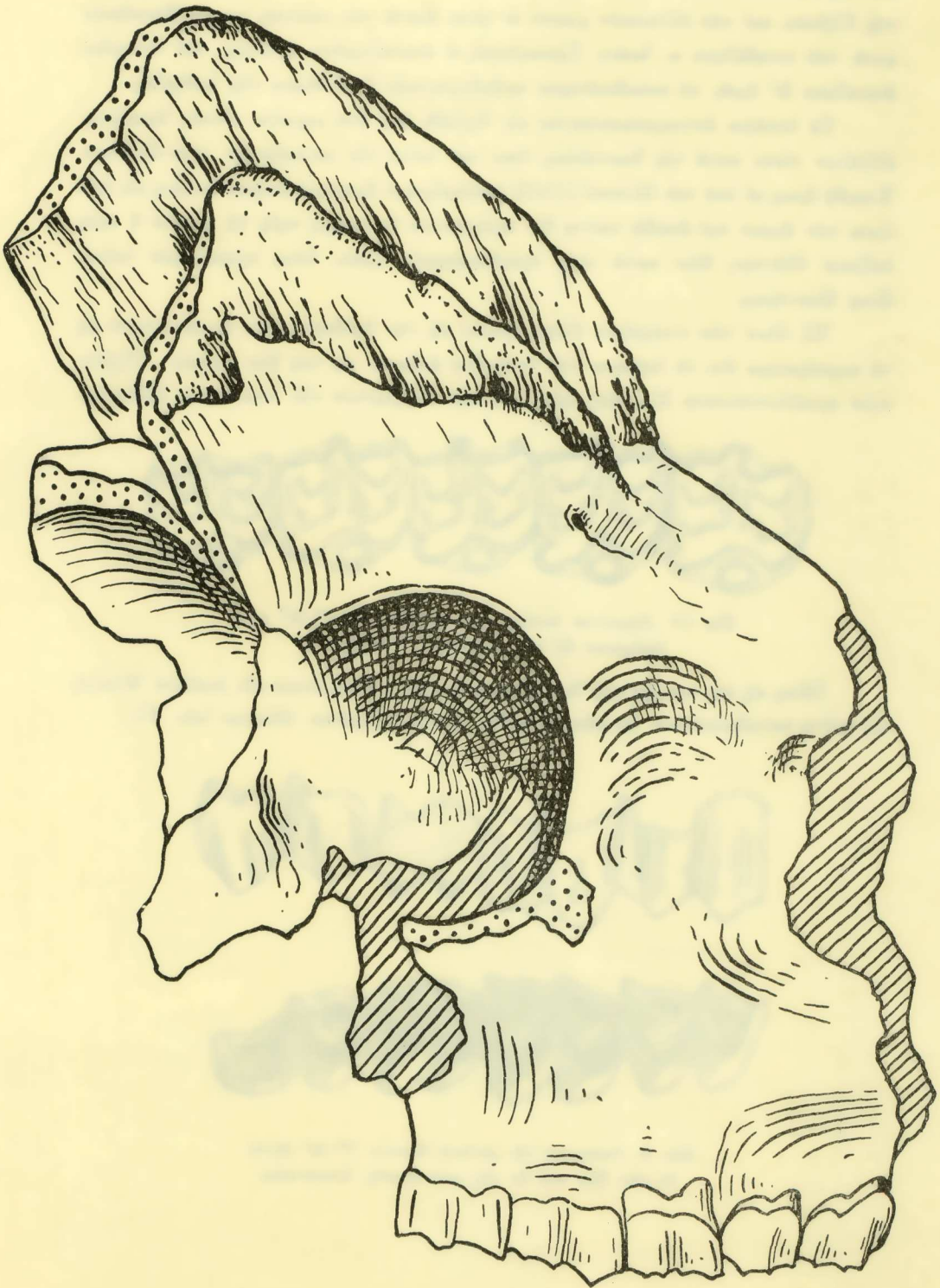
Εἰκ. I. *Potamochoerus* (*Postpotamochoerus*) *hyotherioides* (SCHLOSSER). M²⁻³ dext, ὁρῶμενος ἐκ τῶν ἔξω καὶ ἐκ τῆς μασσητικῆς ἐπιφανείας¹).

καὶ οὗτοι ἀνήκουν εἰς τὸν κύκλον τοῦ *Tragocerus amalthea* (Εἰκ. II καὶ III). Τὰ ἱππάρια τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τοὺς μᾶλλον καθοδηγητικούς τύπους τῆς πικερμικῆς

Εἰκ. II. *Tragocerus amalthea* ROTH καὶ WAGNER, τμῆμα σιαγόνος, sin, μετὰ P₂-M₃.

¹ Ἄπαντα τὰ εἰκονιζόμενα ἀπολιθώματα προέρχονται ἐκ τοῦ Ἄχλαδίου, παρὰ τὴν Ἄγ. Ἄνναν τῆς Εὐβοίας καὶ ἔχουν κατατεθῆ εἰς τὰς συλλογὰς τοῦ Παλαιοντολογικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν. Εὐχαριστῶ θερμῶς ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης τὸν κ. E. Thenius, ὅστις εὐγενῶς προσφερθεὶς ἐσχεδίασε τὰ ἀνωτέρω δείγματα.

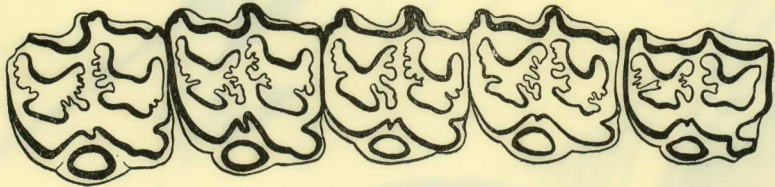
Εἰκ. III. *Tragocerus amalthea* ROTH καὶ WAGNER. Τμήμα τοῦ κρανίου.

πανίδος ἀφθονοῦν οὐ μόνον εἰς τὸ Ἀχλάδι, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἀνάλογα κοιτάσματα τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν ἐν γένει. Κατὰ τὰς μελέτας μας ἐν Μακεδονίᾳ μετὰ τοῦ συναδέλφου κ. Ἰωάνν. Τρικκαλινοῦ, οἱ ἀπολελυμένοι ὀδόντες τοῦ ἵππαριου ἀπετέλουν δι' ἡμᾶς τὸ σπουδαιότερον καθοδηγητικὸν ἀπολίθωμα τῆς βαθμίδος.

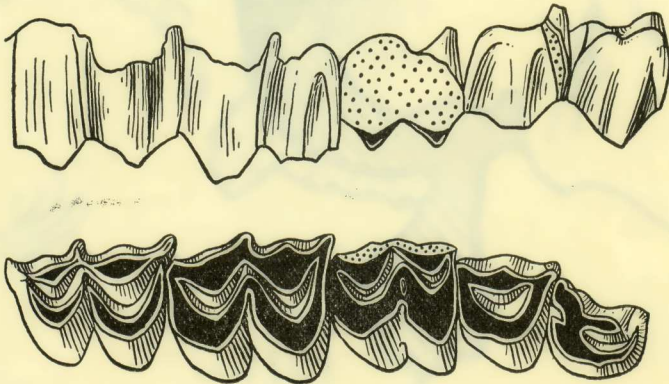
Τὰ ἵππαρια ἀντιπροσωπεύονται εἰς Ἀχλάδι ὑπὸ δύο μορφῶν, αἵτινες διαφέρουν ἀλλήλων τόσον κατὰ τὰς διαστάσεις, ὅσον καὶ κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὀδόντων. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ὑπὸ τοῦ Hensel (1862) ἀναφερόμεναι διαφοραὶ ἀφοροῦν κυρίως εἰς λείψανα τῶν ἄκρων καὶ ἐπειδὴ ταῦτα δὲν εὐρίσκονται ἐν συνοχῇ πρὸς τὸ κρανίον ἢ πρὸς λείψανα ὀδόντων, δέον κατὰ τοὺς προσδιορισμοὺς ἡμῶν, ὅπως προσέξωμεν ταῦτα ὅλως ἰδιαιτέρως.

Ἐξ ὅλων τῶν στοιχείων, ἅτινα ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας, καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ λείψανα τῶν ἵππαριῶν ἀνήκουν εἰς τὰς δύο μορφάς: *Hipparion mediterraneum* HENSEL (εἰκ. IV) καὶ *Hipparion* cfr. *brachypus* HENSEL.

Εἰκ. IV. *Hipparion mediterraneum* HENSEL P³-M² sin.
ὁρῶμενον ἐκ τῆς μασσητικῆς ἐπιφανείας.

Τέλος εἰς τὴν πανίδα τοῦ Ἀχλάδι ἀπαντᾷ καὶ ὁ *Palaeoryx* cfr. *pallasii* WAGN. ὡς τοῦτο καταδεικνύεται ἐκ τῶν ἐνταῦθα ἀπεικονιζομένων ὀδόντων (εἰκ. V).

Εἰκ. V. *Palaeoryx* cfr. *pallasii* WAGN. P³-M⁸ dext.
ἐκ τῶν ἔξω καὶ ἐκ τῆς μασσητικῆς ἐπιφανείας

2. Ἐτέραν ἐμφάνισιν πικερμικῶν θηλαστικῶν συναντῶμεν, κατὰ προφορικὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ Θεοδώρου Σκούφου, εἰς τὸ κτῆμα τῆς οἰκογενείας Τομπάζη παρὰ τὸ χωρίον Ροβιές.

Τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται μεταξὺ Λίμνης καὶ Λουτρῶν Αἰδηψοῦ καὶ εἰς τὸ αὐτὸ μὲ τὸ Ἀχλάδι γεωγραφικὸν πλάτος.

Περὶ τῆς ἐμφάνισως ταύτης πικερμικῶν θηλαστικῶν ἀναφέρω ἐνταῦθα μετὰ πάσης ἐπιφυλάξεως, διότι δὲν μᾶς εἶναι τίποτε γνωστὸν ἐκ τῆς βιβλιογραφίας, οὔτε δὲ παρὰ τὰς ἐπιμόνους ἀναζητήσεις μου εἰς τὰς συλλογὰς τοῦ Παλαιοντολογικοῦ Μουσείου ἀνεῦρον ὕλικόν προερχόμενον ἐκ τῆς ἀνωτέρω περιοχῆς.

3. Τρίτον κατὰ σειρὰν ἀπολιθωματοφόρον κοίτασμα πικερμικῶν θηλαστικῶν εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Woodward ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ χωρίου Δράζι τῆς κοινότητος Προκοπίου (τέως Ἀχμέτ-ἄγᾶ) ἀναφερόμενον. Τὰ ἰζήματα ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀπετέθησαν τὰ θηλαστικά εἶναι συμπαγεῖς ἐρυθροὶ πηλοὶ κατ' ἐξοχὴν ὅμοιοι πρὸς ἐκείνους τοὺς ὁποίους γνωρίζομεν εἰς τὸ Πικέριμι.

Ὁ ἄγγλος ἰδιοκτήτης τοῦ κτήματος Frank Noel εἶχεν ἀποστείλει πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς τὸ Παλαιοντολογικὸν Μοσεῖον Ἀθηνῶν σειρὰν ὀλόκληρον λειψάνων θηλαστικῶν.

Κατὰ τὸν Woodward, ὅστις κατ' ἐντολὴν τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου ἐξετέλεσεν εἰς Δράζι παλαιοντολογικὰς ἀνασκαφάς, καταφανῆς εἶναι καὶ ἐνταῦθα ἡ ἐπιμύκησις τῶν ἱππαρίων. Πλὴν τούτων ἀναφέρει οὗτος λείψανα ρινοκερώτων, τῆς *Gazella brevicornis*, μορφῶν συγγενῶν πρὸς τὸ Σαμοθήριον, τοῦ *Ictitherium* τοῦ *Orycteropus* καὶ χερσαίων ἢ γλυκέων ὑδάτων Γαστερόποδα (ὡς π.χ. τῆς *Planorbis*).

4. Ἐρια.— Τὴν ἐνδιαφέρουσαν ταύτην ἐμφάνισιν πικερμικῶν λειψάνων εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐβοίαν εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπισκεφθῶ κατ' ἐπανάληψιν, ὅτε πολὺ πρὸ τοῦ πολέμου καὶ κατ' ἐντολὴν τοῦ Δήμου Χαλκίδος εἶχον ἀναλάβει τὴν σύνταξιν ὑδρογεωλογικῆς μελέτης πρὸς τὸν σκοπὸν ἀρτιωτέρας ὑδρεύσεως τῆς πόλεως.

Τὸ κοίτασμα τοῦτο περὶ τοῦ ὁποῦ πρῶτος ποιεῖται μνεῖαν εἰς τὸ ἔργον τοῦ ὁ J. Deprat (7, p. 105) εὐρίσκεται πλησίον τῶν ὑδρομαστευτικῶν ἔργων καὶ ἰσχυρὰ χαρακτηρίζεται ὑπ' αὐτοῦ ὡς «κοίτασμα τῶν Ἐρίων», ἐκ τοῦ ὀνόματος μικρᾶς Βυζαντινῆς Ἐκκλησίας πλησιέστατα πρὸς τὴν ἐμφάνισιν εὐρισκομένης. Τὰ Ἐρια κεῖνται εἰς ἀπόστασιν 4,8 περίπου χιλιομέτρων ΒΑ τοῦ χωρίου Γίδες καὶ ἀπέχουσιν 18-20 χλμ. τῆς Χαλκίδος.

Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ χωρίου τούτου, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὸ κέντρον τοῦ λεκανοπεδίου, ἐκλήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Fr. Teller τὸ λεκανοπέδιον τοῦτο «λεκανοπέδιον τῶν Γιδῶν».

Πολυπληθεῖς χαράδραι ἀρχόμεναι ἀπὸ τὰς κλιτύς τῆς Δίρφους διαυλακοῦσι τὸ

λεκανοπέδιον με γενικὴν περίπου διεύθυνσιν ΒΑ-ΝΔ. Ἰδιαιτέρας σημασίας δι' ἡμᾶς εἶναι ὁ χεῖμαρρος τοῦ Πάλιουρα, ὅστις βαθύτερον καὶ σημαντικώτερον πάντων ἐντέμνει τοὺς τριτογενεῖς σχηματισμοὺς τοῦ λεκανοπεδίου. Εἰς τὸν χεῖμαρρον τοῦτον συμβάλλουσι καὶ ἄλλοι τινὲς δευτερευούσης σημασίας, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν τὸν τῆς Μακρυκάπας.

Ἐν τῇ λεκάνῃ τῶν Γιδῶν δὲν ἠδυνήθημεν οὐδαμοῦ νὰ ἀνεύρωμεν παλαιογενῆ στρώματα. Ἀπεναντίας εὐρέως ἐκτείνονται τὰ νεογενῆ προπλειοκαινικά, τὰ ὁποῖα ἀσφαλῶς δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὰ ἀρχαιότερα στρώματα τῆς περιοχῆς. Τὴν βαθμίδα ταύτην εὐρίσκομεν ἐσχηματισμένην ἐκ διαπλασμῶν γλυκίων ὑδάτων. Κατὰ σημαντικώτατον μέρος τῆς μάζης αὐτῶν, τὰ στρώματα ταῦτα σύγκεινται ἐκ μαργαϊκῶν ἀσβεστολίθων μετὰ λεπτῶν ἐνστρώσεων λιγνίτου. Τὰ στρώματα ταῦτα ἄριστα ἀποκαλύπτονται εἰς τὴν ἐκ τοῦ χωρίου Πάλιουρα ὁμώνυμον χαράδραν. Ἡ παρουσία ἐντὸς τῶν στρωμάτων τούτων ἀφθόνων λειψάνων Γαστεροπόδων καὶ Ἐλασματοβραγχίων, οἷον *Planorbis*, *Lymnaeus*, *Paludina*, *Unio* κλπ. ἐπιτρέπει, ὅπως θεωρήσωμεν ταῦτα ὡς σαρματίου ἡλικίας.

Ὅμοφώνως ἐπίκεινται ἐπὶ τούτων τὰ πικερμικὰ στρώματα καὶ ταῦτα με ὀριζοντίαν διάταξιν· σύγκεινται δ' ἐξ ἐρυθρῶν ψαμμιτικῶν μαργῶν καὶ κροκαλοπαγῶν. Τὰ κατώτερα μέρη τῆς βαθμίδος ταύτης σχηματίζουσι αἱ ἐρυθραὶ ψαμμιτικαὶ μάργαι, ἐπὶ τούτων δὲ ἐπικάθηται τὰ ἀπολιθωματοφόρα κροκαλοπαγῆ τῆς αὐτῆς βαθμίδος. Τὸ ὕλικόν τῶν ἐν τῇ λεκάνῃ ταύτῃ πικερμικῶν ἐπιστρώσεων εἶναι κυρίως τὸ κροκαλοπαγές: ἐστρογγυλωμένα τεμάχια λιασικῶν ἀσβεστολίθων, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ τῆς γειτονευούσης ὄροσειρᾶς τῆς Δίρφου, καθὼς ἐπίσης τεμάχια σχιστολίθων ἢ χαλαζίου ἐκ τῶν σχιστολίθων τῆς Στενῆς. Ταῦτα συγκολλῶνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἰσχυρῶς εἰς λατυποπαγές ἢ κροκαλοπαγές διὰ κόλλης, ἣτις εἶναι πηλοῦχος ἢ ἀσβεστοῦχος ἄμμος ἢ ψαμμιτικὴ μάργα κεχρωσμένη πάντοτε ἐρυθρῶς. Ἐπὶ τῆς ἐναντι τῶν ὑδρομαστευτικῶν ἔργων ὄχθης τοῦ χεῖμαρρου Πάλιουρα συμβάλλουν σπουδαίως εἰς τὴν σύστασιν τῶν πικερμικῶν κροκαλοπαγῶν καὶ σερπεντινικαὶ κροκάλαι, προερχόμεναι ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Τριάδος.

Ἐνταῦθα παρατηρήσαμεν ἐπίσης ὅτι αἱ πικερμικαὶ κροκαλοπαγεῖς τράπεζαι εἶναι ἐξαιρετικῶς σκληραὶ λόγῳ τῆς ἐνεχομένης μεγαλυτέρας ποσότητος ἀσβεστολιθικῆς ὀρυκτῆς κόλλης οὕτως, ὥστε τὸ πέτρωμα τοῦτο εὐχαρίστως νὰ χρησιμοποιηθῆται ἐκεῖ ὡς ὕλικόν δομῆς. Τὰ κροκαλοπαγῆ εἶναι τὰ στρώματα ἐκεῖνα, ἅτινα περικλείουσι καὶ ὅστ' ἄ χαρακτηριστικῶν θηλαστικῶν τῆς πικερμικῆς βαθμίδος, οἷον *Hipparion maditerraneum* (HENSEL) *Potamochoerus* (*Postpotamochoerus*) *hyotherioides* (SCHLOSSER), *Tragocerus amalthea* (ROTH καὶ WAGNER), *Palaeoryx pallassii* (WAGN.) κλπ. Ταῦτα πάντα μοῦ ἐπέδειξεν ὁ ἀείμνηστος πολιτευτῆς Κριεζιώτης,

ὅστις μετὰ ζήλου τὰ διεφύλαττεν εἰς τὴν εἰς Τριάδα εὐρισκομένην ἐξοχικὴν του κατοικίαν.

Πέμπτον κατὰ σειρὰν κοίτασμα πικερμικῆς πανίδος εἶναι τὸ τοῦ Ἄλμυροποτάμου εἰς τὴν νότιον Εὐβοίαν. Μεταξὺ τῶν κολπιζόντων ὄρμων Ἀλιβερίου καὶ Στύρων κεῖται ὁ ὄρμος τοῦ Ἄλμυροποτάμου πρὸ τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται ἡ νῆσος Καβαλιανή. Περὶ τὰ $3\frac{1}{2}$ χλμ. ἀνατολικῶς τοῦ ὄρμου τούτου εὐρίσκεται τὸ χωρίον Ἄλμυροπόταμον, νοτιοανατολικῶς δὲ τούτου καὶ εἰς ἀπόστασιν $2\frac{1}{2}$ - 3 χλμ. τὸ χωρίον Μεσοχώρια, τὸ ὁποῖον ἀπέχει ἀπὸ τὸν ὄρμον τῶν Καραλίδων $2\frac{1}{2}$ περίπου χιλιόμετρα. Βάσει τῶν ὑπαρχόντων στοιχείων, ὡς ταῦτα ἐμφανίζονται εἰς τὸν γεωλογικὸν χάρτην τοῦ Deprat, θὰ ἦτο ἐξαιρετικῶς δύσκολον νὰ δεχθῆ τις τὴν παρουσίαν πικερμικῆς πανίδος εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην, καθόσον τὸ μὲν ἀνατολικὸν τμήμα ἀναφέρεται ὅτι ἀποτελεῖται ἐκ σχιστολίθων, τὸ δὲ δυτικὸν τμήμα ἐκ μαρμάρου. Ἀφορμὴν εἰς τὴν διενέργειαν παλαιοντολογικῶν ἀνασκαφῶν ἔδωσεν ἡ ἀνέυρεσις μερικῶν ὀδόντων, τοὺς ὁποίους ἐκόμισεν εἰς τὸν καθηγητὴν Σκοῦφον φοιτητῆς τοῦ Πανεπιστημίου μας. Διὰ τῶν γενομένων κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1916 ἀνασκαφῶν μεταξὺ τῶν χωρίων Ἄλμυροπόταμον καὶ Μεσοχώρια καὶ εἰς τὰς ὁποίας εἶχον λάβει μέρος ὡς βοηθὸς τοῦ Ἐργαστηρίου, ἀπεκαλύφθη ἐν θαυμάσιον καὶ πλούσιον κοίτασμα. Ἐκ τοῦ τόπου τῶν ἀνασκαφῶν μετεφέρθησαν εἰς τὸ Παλαιοντολογικὸν Μουσεῖον ἄνω τῶν τριάκοντα κιβωτίων πλήρων λειψάνων πικερμικῶν θηλαστικῶν. Ὁ χαρακτήρ τοῦ πετρώματος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀπαντοῦν ταῦτα καὶ ἡ κατάστασις διατηρήσεως αὐτῶν εἶναι ἀκριβῶς ἡ αὐτὴ μὲ ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἀνεφέραμεν ἐκ τοῦ κοιτάσματος Ἀχλάδι τῆς Εὐβοίας. Εἰς τὴν σύστασιν τῆς πανίδος ταύτης συμμετέχουν οἱ σπουδαιότεροι ἀντιπρόσωποι τοῦ κόσμου τοῦ Πικερμίου. Ἡ πανὶς τοῦ Ἄλμυροποτάμου, ἥτις κατὰ τὴν γνώμην μας εἶναι ἡ πλουσιωτέρα ἐξ ὅλων τῶν προαναφερθεῖσων, μετὰ τὴν ἀπόκτησιν παρ' ἡμῶν τῆς ἀπαραιτήτου βιβλιογραφίας, θέλει ἀποτελέσει ἀντικείμενον ἐιδικῆς μελέτης. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε ἔχει μελετηθῆ ἐκ τοῦ κοιτάσματος Ἄλμυροποτάμου εἶναι τμήμα κρανίου ἀπολιθωμένης ἄρκτου τῆς *Ursavus ehrenbergi* Brunner (5, 6, 11, 12).

Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ διενέργεια συστηματικῶν παλαιοντολογικῶν ἀνασκαφῶν οὐ μόνον εἰς τὴν νῆσον Εὐβοίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, θέλει φέρει εἰς φῶς ἄφθονα λείψανα σπονδυλωτῶν καὶ κυρίως θηλαστικῶν. Ὁ γάλλος ἀκαδημαϊκὸς Albert Gaudry, ὁ σοφὸς μελετητῆς τῶν θησαυρῶν τοῦ Πικερμίου, προλογίζων τὸ κλασσικόν του ἔργον περὶ τῶν ἀπολιθωμένων ζώων τοῦ Πικερμίου λέγει παραστατικώτατα τὰ ἐξῆς: «Αἱ μορφαὶ αὐτῶν εἶναι ποικιλώταται, ὁ δὲ ἀριθμὸς των μέγιστος, τινὰ τούτων ἔχουσι μέγεθος γιγαντιαῖον· οὐδαμοῦ τῆς γῆς κατὰ τὸ παρὸν ἀπαντᾷ τοιαύτη συνένωσις μεγάλων ζώων. Εἶναι δὲ παράδοξος ἡ ὑπαρξίς των ὀρυκτῶν

τούτων λειψάνων συσσεωρευμένων ἐν χώρᾳ ἐν ἣ οἱ ἄνθρωποι ἐγκατέλιπον ἐρείπια τοσοῦτο θαυμάσια. Ὁ Θεὸς ἠθέλησεν ἐνταῦθα νὰ παράσχη ἀντίθεσιν πρὸς τὸν θαυμασμὸν ἡμῶν, τοποθετήσας τὰς Ἀθήνας ἐν αἷς ἡ ἀνθρωπότης ἐπέδειξε τὴν ὑψίστην αὐτῆς πνευματικὴν ἀνάπτυξιν, παρὰ τὸ Πικέρμιον, ἐν ᾧ ὁ ζωϊκὸς κόσμος ἐνεφανίσθη διὰ τῆς μεγίστης αὐτοῦ δυνάμεως».

Καὶ ἐνῶ σήμερον τὰ μουσεῖα Λονδίνου, Νέας Ὑόρκης, Παρισίων, Βερολίνου, Βιέννης, Μονάχου, Βολωνίας κλπ. εἶναι ὑπερήφανα, διότι ὀλόκληροι αἰθουσαι αὐτῶν κοσμοῦνται ἀπὸ τὰ μοναδικὰ λείψανα θηλαστικῶν τῆς πατρίδος μας, ἡμεῖς εὕρισκόμεθα εἰς πλήρη ἀδυναμίαν νὰ μελετήσωμεν ταῦτα, καθόσον τὰ οἰκονομικὰ μέσα ἅτινα διατίθενται εἶναι πενιχρότατα. Ἄνευ τῆς δυνατότητος διενεργείας παλαιοντολογικῶν ἀνασκαφῶν, αἰθουσῶν πρὸς τοποθέτησιν τῶν εὐρημάτων, ἀποκτήσεως τῆς πολυδαπάνου βιβλιογραφίας καὶ τοῦ ἀπαραιτήτου συγκριτικοῦ ὕλικου, εἶναι ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς ἀδύνατος ἡ μελέτη αὐτῶν.

Εἰς παλαιότερας ἐποχάς, παρὰ τὰς δυσμενεῖς οἰκονομικὰς συνθήκας τῆς πατρίδος μας, διετέθησαν ὑπὸ τῶν τότε Κυβερνήσεων σημαντικὰ ποσὰ πρὸς διενέργειαν παλαιοντολογικῶν ἀνασκαφῶν.

Αἱ πρῶται ἀνασκαφαὶ ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους Μητσοπούλου κατ' Αὐγουστον τοῦ 1853 εἰς τὸ Πικέρμιον, τὴν δὲ πορείαν τῶν ἀνασκαφῶν παρηκολούθει μὲ ἀδιάπτωτον ἐνδιαφέρον καὶ αὐτὸς ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας Σταῦρος Βλάχος¹. Τὰ μεγίστη ἐπιστημονικῆς ἀξίας ἀπολιθώματα ἅτινα ἤλθον εἰς φῶς κοσμοῦσι μίαν τῶν αἰθουσῶν τοῦ Φυσιογραφικοῦ Μουσείου.

Ἄς εὐχηθῶμεν ὅτι εἰς τὸ προσεχὲς μέλλον θὰ εὕρεθῶν τὰ οἰκονομικὰ μέσα διὰ τὴν συνέχισιν τῶν ἀνασκαφῶν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐπεξεργασίαν τῶν εὐρημάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ABEL, O.—Lebensbilder aus der Tierwelt der Vorzeit. Jena, 1922.
2. ANDREWS, C. W.—Note on some fossil mammals from Salonica and Imbros. *Geological Magazine*. Decade VI 5 (1918), p. 540-543. London, 1918.
3. ARAMBOURG, C. et PIVETEAU.—Les vertébrés du Pontien de Salonique. *Annales de Paléontologie*. 18 (1929) p. 59—138, pl. III (I) · XIV (XII). Paris, 1929.
4. BONI, A.—Fauna ad Hipparion a Rodi. *Palaeontographia Italica*. 41, p. 255. Pisa, 1943-1947.
5. BRUNNER, J.—Ein Bärenrest aus dem Unterpliozän von Euböa. *Sitz. Anz. Akad. d. Wiss. math.-naturw. Kl.* Nr 3. Wien, 1941.
6. BRUNNER, J.—Eine neue Bärenart aus der Spättertiärfauna Griechenlands. *Kosmos*. 39, S. 42. Stuttgart, 1942.

¹ ΚΩΝ. Μ. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Στοιχεῖα Γεωλογίας, II, σελ. 542.

7. DEPRAT, J.—Étude géologique et pétrographique de l'île d'Eubée. p. 105, Thèse. Besançon, 1904.
8. GAUDRY, A.— Animaux fossiles et géologie de l'Attique. 2 Volumes. Paris, 1862.
9. NAFIZ, H. et MALIK, A.— Vertébrés fossiles de Küçükçekmece. *Publ. Inst. Géol. Univ. Istambul*, 8, *Bull. Fac. Sc.* 3/4. Istanbul, 1933.
10. TELLER, FR.— Der geologische Bau der Insel Euboea. *Denkschr. d. K. Ak. d. Wiss. zu Wien*. 40. S. 129-181. Wien, 1880.
11. THENIUS, E.— *Ursavus ehrenbergi* aus dem Pont von Euboea (Griechenland). *Sitzungsberichte der Österr. Akad. d. Wiss. Mathem.-naturw. Kl. Abt. I*. 186. Bd. 3 und 4 Heft, p. 225-249, mit 4 Abb. im Text. Wien, 1947.
12. THENIUS, E.— *Ursavus ehrenbergi* aus dem Pont von Euboea (Griechenland). *Sitzungsb. d. Österr. Akad. d. Wiss. Akad. Anzeiger* 1947, N° 6. Wien, 1947.
13. THENIUS, E.— *Postpotamochoerus* nov. subgen. *hyotherioides* aus dem Unterpliozän von Samos (Griechenland) und die Herkunft der Potamochoeren. *Sitzungsb. d. Österr. Akad. d. Wiss. mat.-naturw. Kl.* 159, Wien, 1950.
14. WOODWARD, SMITH, A.— On the bone-beds of Pikermi Attika, and on similar deposits in northern Euboea. *Geological Magazine*. Decade IV. 8. (1901), p. 481-486. London, 1901.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΛΟΥΣ

ΑΝΤΩΝ. ΛΙΓΝΟΥ.— Ἡ εἰς τὸ στενὸν τῆς Χίου τῷ 1522 πυρπόλησις ὄχι μόνον τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος ἀλλὰ καὶ τῆς ὑποναυαρχίδος.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΜΗ ΜΕΛΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ. — Τὸ περὶ «εὐλογιασμοῦ» ἔργον τοῦ Ἑλληνοσ ιατροῦ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος Ἰακώβου Πυλαρινοῦ, ὑπὸ Κ. Ν. Ἀλιβιζάτου καὶ Γ. Κ. Πουργαροπούλου*.

Ἡ ἐνώπιον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀνακοίνωσις ἡμῶν δὲν ἔχει βεβαίως σκοπὸν νὰ φέρῃ τὸ ζήτημα τῆς ἱστορίας τῆς προφυλάξεως ἀπὸ τῶν μεγίστων φθοροποιῶν ἐπιδημιῶν τῆς εὐλογίας, εἰς τὴν πρὸ τοῦ δαμαλισμοῦ περίοδον, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ ὑπενθυμίσῃ ὅτι δύο Ἑλληνοσ ιατροὶ ἔδρασαν σπουδαίως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην, ἐπηρεάσαντες διὰ τῆς ἐργασίας των καθ' ὅλον τὸν ΙΗ' αἰῶνα τὸν προφυλακτικὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῆς νόσου ταύτης.

Πράγματι ὁ Χιὸς ἱατρός Ἐμμανουὴλ Τιμόνης διὰ τῆς ἀνακοινώσεως αὐτοῦ εἰς τὴν Βασιλικὴν Ἱατρικὴν Ἐταιρείαν τοῦ Λονδίνου τῷ 1713 διὰ μέσου τοῦ Ἰωάννου Woodward καὶ ὁ Κεφαλλῆν ἱατρός Ἰακώβος Πυλαρινὸς διὰ τοῦ ἐν ἔτει 1715 ἐκδοθέντος λατινιστῆ συγγράμματός του ἔθεσαν τὰ θεμέλια τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἀγῶνος ἐναντίον τῆς εὐλογίας.

* C. N. ALIVIZATOS and G. N. POURNAROPOULOS, *The Work of Iakovos Pylarinos, Greek physician of the 18th century.*